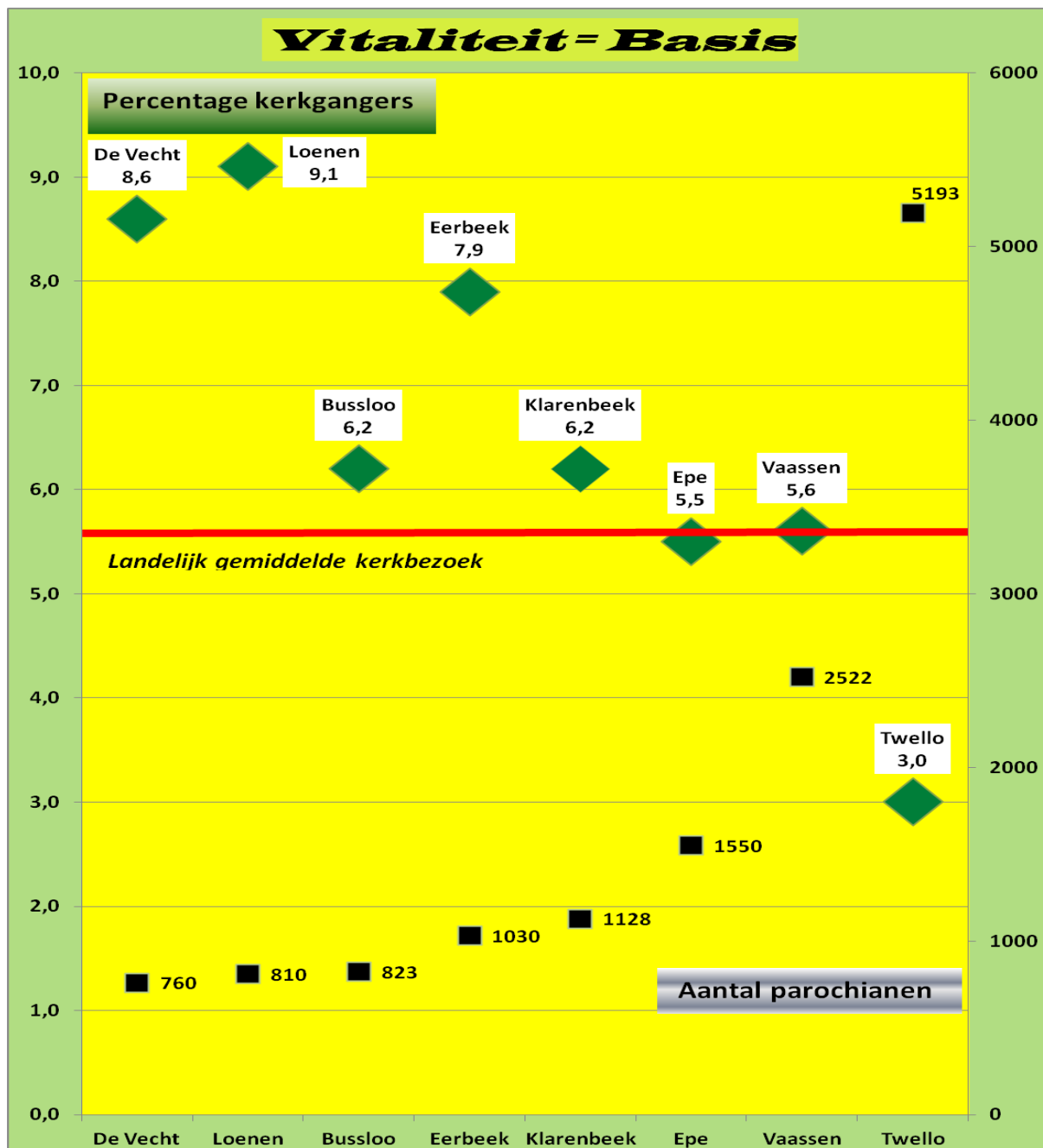

Kerksluitingen niet nodig bij passende maatregelen

Bert Meurs
 Frans Hoffmann
 Henk Gerritsen
 Kees Roelands

Oktober 2014

Ter inleiding

*Dit rapport is opgesteld om uiting te geven aan **onze intens grote bezorgdheid** over het verdwijnen van diverse geloofsgemeenschappen binnen onze plattelandsparochie.*

Bij elk van deze geloofsgemeenschappen hoort een kerk - hoe klein ook - als gemeenschappelijke ontmoetingsplek.

GÉÉN DICHTGESLAGEN (KERK)DEUREN

WÉL EEN OPEN DIALOOG

SAMENVATTING

Al sinds de fusie (1 jan. 2010) vertoont de exploitatie van de HH. Franciscus en Claraparochie een almaar oplopend tekort. Het bisdom heeft daarom bij herhaling aangedrongen op maatregelen om dit tekort op een **structurele** manier weg te werken.

Nog in mei jl. werd vastgesteld: *“Het bisdom vindt deze situatie zeer zorgelijk en dringt erop aan dat op zeer korte termijn de begroting en jaarrekening sluitend worden.”*

Het PB heeft al twee jaar geleden besloten om dit probleem op te lossen door liefst vijf van de acht kerken te sluiten. Dit werd als volgt gemotiveerd: *“Er is besloten op basis van cijfers om te kiezen het pastoraal team in stand te houden en dat **kostenbeperving zou worden gezocht in de stenen.**”*

Er is echter geen enkele zinvolle onderbouwing gegeven – noch zijn de gevolgen serieus in kaart gebracht. Het PB zegt zelf over de gevolgen: *“Het parochiebestuur heeft zich voorgenomen eerst deze kerken te sluiten, en vervolgens **te kijken hoe het verloopt.**”* (sic)

In het rapport *“Geen kerksluitingen bij passende soberheid”* hebben wij aangetoond dat - althans in onze parochie - kerksluitingen op zichzelf niet bijdragen aan het **structureel** oplossen van het exploitatietekort. Integendeel, dit tekort wordt hierdoor juist groter !

Deze kerksluitingen blijken een tweetal zwaarwegende hoofdeffecten te hebben:

1. Na enige jaren zullen de nu nog vitale geloofsgemeenschappen in de vijf getroffen locaties zijn “verdamp’t”.
2. Van de beoogde vermindering van het al jaren bestaande **exploitatietekort** van de parochie zal niets terechtkomen. Integendeel, dit tekort zal juist aanzienlijk groter worden - ongeveer een ton – waardoor het tot **ruim drie ton** zal stijgen.

De door het PB gemaakte keuze om het pastoraat in stand te houden ten koste van de kerkgebouwen is daarom een valse keuze gebleken !

En het PB heeft de parochianen misleid door hun consequent voor te houden dat kerksluitingen **onvermijdelijk** zouden zijn om als parochie te kunnen overleven.

Kortom, het PB heeft een **radicaal verkeerd spoor** gevolgd.

En had de parochie niet de beschikking gehad over een vermogen van ca. 6 miljoen euro, dan was zij door dit beleid daadwerkelijk reeds te gronde gericht.

De cijfers

In de aan het bisdom toegezonden begroting voor 2014 wordt als definitieve afrekening over **2012** een exploitatietekort opgevoerd van **€38.790**. Inclusief het groot onderhoud bedraagt het tekort in werkelijkheid echter niet minder dan **€264.105**.

In de **toekomstige situatie**, waarin uiteraard steeds het groot onderhoud van de drie openblijvende kerkgebouwen moet worden opgenomen, zal het exploitatietekort oplopen tot **ruim drie ton**.

In de Clara-krant is ook een **verdeling** van de gemeenschappelijke (centrale) lasten en baten van de parochie over de verschillende locaties opgenomen. Volgens deze “wonderlijke” verdeling zouden alle locaties (aanzienlijke) tekorten vertonen, behalve Twello...

Een **faire** verdeling, d.w.z. op basis van het aantal parochianen, geeft echter een radicaal ander beeld. De verschillen zijn dermate groot dat wij de cijfers in de Clara-krant als **hoogst misleidend** moeten betitelen !

Oplossingen voor het exploitatietekort

In dit rapport wordt een scala aan concrete opties gepresenteerd om het almaar oplopende exploitatietekort van de parochie op een **structurele** wijze weg te werken: enerzijds door realistische **bezuinigingen** door te voeren - en anderzijds door **extra inkomsten** te genereren.

In de eerste plaats is geschetst hoe door **passende soberheid** reeds op korte termijn aanzienlijke **structurele bezuinigingen** zijn te realiseren. Het gaat om de volgende verzamelposten: **personeelslasten** (39% van totale uitgaven), kosten van **kerkgebouwen en overig onroerend goed** (36%) en kosten van **beheer, eredienst en pastoraat** (15%).

In de tweede plaats is aangegeven hoe **extra inkomsten** kunnen worden gegenereerd. Naast de bestaande vormen om geld in te zamelen - met name via de actie Kerkbalans - kunnen de locaties velerlei vormen van **fondsenwerving** ontwikkelen door het ontplooiën van activiteiten (bv.

rommelmarkt) en het organiseren van evenementen (bv. concerten, sportwedstrijden). Verder is het uitermate lonend om optimaal gebruik te maken van geldende **subsidie-regelingen**.

Volgende stappen ?

Het PB heeft tot dusverre helaas niets willen doen met de aangereikte mogelijkheden.

Dit lijkt ons een onverantwoorde houding in het licht van de volgende zekerheid:

Ook al worden er vijf kerken gesloten, dan nog zal er **jaarlijks een tekort van ruim drie ton moeten worden weggewerkt**.

Vitaliteit

De vitaliteit van de locaties is in beeld gebracht aan de hand van een drietal criteria: het percentage kerkgangers, de financiële bijdragen en de activiteiten van vrijwilligers.

In de kleinere locaties blijkt het percentage kerkgangers een stuk boven het landelijk gemiddelde te liggen. Maar voor de veruit grootste locatie Twello wordt het beeld ontluisterend !

Ook in absolute aantallen scoren de kleinere dorpen nog altijd heel behoorlijk. Ook dit is een belangrijk argument om daar geen kerken te sluiten.

Dit laatste geldt in nog sterkere mate voor de **H.Geestkerk in Eerbeek**. Op vele punten blijkt de geloofsgemeenschap van Eerbeek uitstekend te scoren. Bovendien heeft dit kerkgebouw een **uniek pluspunt**: een (verkleinde) kerkruimte is hier gecombineerd met een bruisende ontmoetingsruimte. De exploitatie van deze ontmoetingsruimte levert aanzienlijke bedragen op, die met name worden gebruikt voor onderhouds- en renovatieprojecten ten behoeve van de kerk.

Kerksluitingen

Kerksluitingen op het platteland leiden in het algemeen tot het **onherstelbare verlies van hechte en vitale geloofsgemeenschappen**. Een dergelijk verlies is o.i. een **onaanvaardbaar hoge prijs** voor het op grote schaal "saneren" via kerksluitingen.

Elders mogen kerksluitingen wellicht onvermijdelijk zijn, **in onze parochie** is het duidelijk geworden dat kerksluitingen op zichzelf niet bijdragen aan het **structureel** oplossen van het exploitatietekort - het tegendeel is het geval !

Bovendien hebben wij aangetoond dat met **passende maatregelen** een (ook financieel) gezonde situatie in de gehele parochie kan worden gerealiseerd. Wij hebben mogen ervaren dat juist de parochianen van de vijf bedreigde kerken bij openhouden extra geprikkeld zullen worden om hun eigen kerk financieel overeind te houden en zich in te zetten om creatieve oplossingen te vinden (met name fondsenwerving). Naar onze overtuiging is het dan ook alleszins verantwoord om in onze parochie **alle** kerken open te houden.

Zekerheden zijn er niet, maar **zolang de lokale geloofsgemeenschappen voldoende vitaal blijken te zijn en - met name - financieel voldoende blijven bijdragen aan het instandhouden van hun kerk, is er naar onze mening geen doorslaggevende reden om deze te sluiten**.

Wij willen graag afsluiten met een uitspraak van **Paus Franciscus**:

"Er ontstaat een probleem als een parochie geen eigen leven heeft en opgeslokt en vernietigd wordt door een overkoepelende structuur. Een parochiegemeenschap leeft van het gevoel van saamhorigheid."

1. Effecten van kerksluitingen

Het parochiebestuur (PB) van de HH. Franciscus en Claraparochie heeft al twee jaar geleden besloten om vijf van de acht kerken in deze parochie te sluiten; alleen de kerken in Twello, Vaassen en Loenen zullen openblijven. Helaas heeft het tot dusverre op generlei wijze aangegeven wat de gevolgen hiervan zullen zijn.

Wij hebben daarom geprobeerd deze gevolgen in kaart te brengen.

Kerksluitingen zijn dramatisch voor de betreffende geloofsgemeenschappen. Maar bovendien blijken zij een - kennelijk niet eerder onderkend - averechts effect te hebben op de financiële huishouding van de parochie als geheel.

In ons rapport *“Geen kerksluitingen bij passende soberheid”* [Referentie 1] is een eerste aanzet gegeven om deze effecten cijfermatig te onderbouwen. Een verdere uitwerking is gepresenteerd in een (op ruime schaal verspreide) brief aan het PB, met een tweetal hoofdconclusies: .

1. In een **platteland**sparochie als de onze zal een kerksluiting ronduit desastreus blijken te zijn. Het betekent in feite - in elk geval na enige jaren - het **einde van de getroffen geloofsgemeenschap**. Met de vijf aangekondigde kerksluitingen (Bussloo, De Vecht, Eerbeek, Epe en Klarenbeek) zal daarom niet minder dan **de helft van alle kerkgangers in de parochie verloren gaan !**

Situatie		Parochianen	Kerkgangers
Huidige situatie (2012)		13.816	722
Na kerksluitingen		8.525	369
Vermindering	Aantal	5.291	353
	Percentage	38	49

2. Maar bovendien gaat daarmee ook de **financiële bijdrage** van de betrokken gelovigen na korte tijd compleet verloren. Inderdaad, waar je ook je oor te luisteren legt, overal hoor je een vaststaande mening in de trant van: *“Wij gaan geen geld aan Twello geven.”*

Werd in bovengenoemd rapport nog een conservatieve 20-25% aangehouden, voortschrijdend inzicht heeft ons ervan overtuigd dat in de praktijk met een terugloop tot (vrijwel) nihil dient te worden gerekend.

Bij het sluiten van kerken gaan twee aan elkaar tegengestelde kapitaalstromen het exploitatietekort beïnvloeden. De kosten van de kerkgebouwen (en eventueel bijbehorend onroerend goed) vallen weg - maar tegelijk dalen de bijdragen vanuit de geloofsgemeenschappen tot praktisch nul.

Het netto-resultaat is dat de financiële huishouding van de **parochie als geheel** aanzienlijk slechter wordt. Van de beoogde vermindering van het al jaren bestaande **exploitatietekort** komt zo niets terecht. Integendeel, dit tekort wordt juist groter (ongeveer **een ton**).

Exploitatiekort	
Huidige situatie (2012)	€ 264.105
Na sluiting kerkgebouwen	€ 363.461
Na sluiting alle onroerend goed	€ 308.860

Uiteraard zijn dit benaderingen van de werkelijke gevolgen. In de praktijk zullen er ongetwijfeld verschillen optreden. Maar dat doet geen afbreuk aan de **kern** van de zaak: het gaat hier wel degelijk om **harde cijfers die waarschuwen voor desastreuze gevolgen**.

Het PB heeft kennelijk de neiging om de kop in het zand te steken en te suggereren dat het niet zo'n vaart zal lopen. Maar op grond van ervaringen elders is de conclusie onontkoombaar dat de getroffen geloofsgemeenschappen en hun financiële bijdragen binnen enkele jaren zullen zijn “verdamp”.

2. Exploitatietekort parochie

Al sinds de fusie (1 jan. 2010) vertoont de exploitatie van de parochie een alsmaar oplopend tekort. Het bisdom heeft daarom bij herhaling aangedrongen op maatregelen om dit tekort op een **structurele** manier weg te werken.

Nog in mei jl. werd vastgesteld: *“Het bisdom vindt deze situatie zeer zorgelijk en dringt erop aan dat op zeer korte termijn de begroting en jaarrekening sluitend worden.”*

Het PB heeft al twee jaar geleden besloten om dit probleem op te lossen door liefst vijf van de acht kerken te sluiten. Dit werd als volgt gemotiveerd: *“Er is besloten op basis van cijfers om te kiezen het pastoraal team in stand te houden en dat **kostenbeperving zou worden gezocht in de stenen.**”*

Er is echter geen enkele onderbouwing gegeven – noch zijn de gevolgen serieus in kaart gebracht. Het PB zegt zelf over de gevolgen: *“Het parochiebestuur heeft zich voorgenomen eerst deze kerken te sluiten, en vervolgens **te kijken hoe het verloopt.**”* (sic)

In bovengenoemd rapport hebben wij aangetoond dat - althans in onze parochie - kerksluitingen op zichzelf niet bijdragen aan het **structureel** oplossen van het exploitatietekort. Integendeel, dit tekort wordt hierdoor juist groter ! De plastische uitdrukking **“Geld uit stenen”** - blijkt hiermee te moeten worden bestempeld als een **illusie**.

Overigens blijft deze illusie kennelijk een eigen leven leiden. Zo vertelt de pastoor nog steeds: *“Maar we gaan toch kerken sluiten, want dan zijn we in elk geval van DIE kosten af.”*

De door het PB gemaakte keuze om het pastoraat in stand te houden ten koste van de kerkgebouwen is een valse keuze gebleken !

En het PB heeft de parochianen misleid door hun consequent voor te houden dat kerksluitingen **onvermijdelijk** zouden zijn om als parochie te kunnen overleven.

Kortom, het PB heeft een **radicaal verkeerd spoor** gevolgd.

En had de parochie niet de beschikking gehad over een vermogen van ca. 6 miljoen euro, dan was zij door dit beleid daadwerkelijk reeds te gronde gericht.

Overigens heeft het PB al twee jaar geleden het spookbeeld opgeroepen dat **bij ongewijzigd beleid** er binnen vijf jaar voor een bedrag van **1,8 miljoen euro** zou worden ingeteerd op het vermogen. Maar nu het wél gewijzigde beleid erop gericht is om te bezuinigen door kerken te sluiten blijkt het tekort alleen maar groter te worden ! Dit middel is dus erger dan de kwaal...

De cijfers

In de aan het **bisdom** toegezonden begroting voor 2014 (onderstaande tabel) wordt als definitieve afrekening over **2012** een exploitatietekort opgevoerd van **€38.790**. Dienovereenkomstig staat in het recente bisschoppelijke decreet voor de kerksluiting in Epe als gemiddeld jaarlijks exploitatietekort over de periode 2010-2012 een bedrag van ca. €55.000 vermeld.

Kennelijk zijn de (positieve) resultaten van de begraafplaatsen in deze bedragen verdisconteerd. Dit is echter in strijd met de eigen uitspraak van het PB: *“Om te garanderen dat het kerkhof onderhouden kan blijven zijn financiële middelen (grafrechten) opzij gezet. Met andere woorden de resultaten uit de begraafplaatsen zijn niet betrokken in de lopende exploitatie van de kerkgebouwen.”*

Zonder het saldo van de begraafplaatsen zou het tekort **€124.320** bedragen, zoals aangegeven in de zgn. Clara-krant. Maar ook dit bedrag is nog sterk geflatteerd, omdat het groot onderhoud van het onroerend goed niet is meegerekend (zoals overigens wel vermeld). Inclusief het groot onderhoud bedraagt het tekort niet minder dan **€264.105**.

EXPLOITATIEBEGROTING 2014

	BEGROTING 2014	BEGROTING 2013	DEFINITIEF 2012
	€	€	€
LASTEN			
100.0 Kosten onroerend goed	227.010	235.550	252.794
301.0 Persoonskosten in loondienst	308.500	294.190	295.983
350.0 Persoonskosten niet in loondienst	77.500	74.150	80.189
400.0 Kosten eredienst	38.050	44.350	44.495
420.0 Kosten pastoraat	42.500	47.850	40.721
440.0 Verplichte en vrijwillige bijdragen	72.100	92.100	86.519
500.0 Beheerskosten	56.210	61.550	53.146
610.0 Incidentele lasten	14.500	5.000	934
<u>Totaal lasten</u>	836.370	854.740	854.781
BATEN			
700.0 Bijdragen parochianen	404.450	461.350	477.024
900.0 Funktionele inkomsten	0	0	420
910.0 Incidentele baten	2.800	2.600	18.397
<u>Totaal baten</u>	407.250	463.950	495.841
FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
800.0 Opbrengsten uit bezittingen en beleggingen	338.400	308.800	328.561
200.0 Financiële lasten	5.000	8.850	8.411
<u>Saldo financiële baten en lasten</u>	333.400	299.950	320.150
RESULTAAT	-95.720	-90.840	-38.790

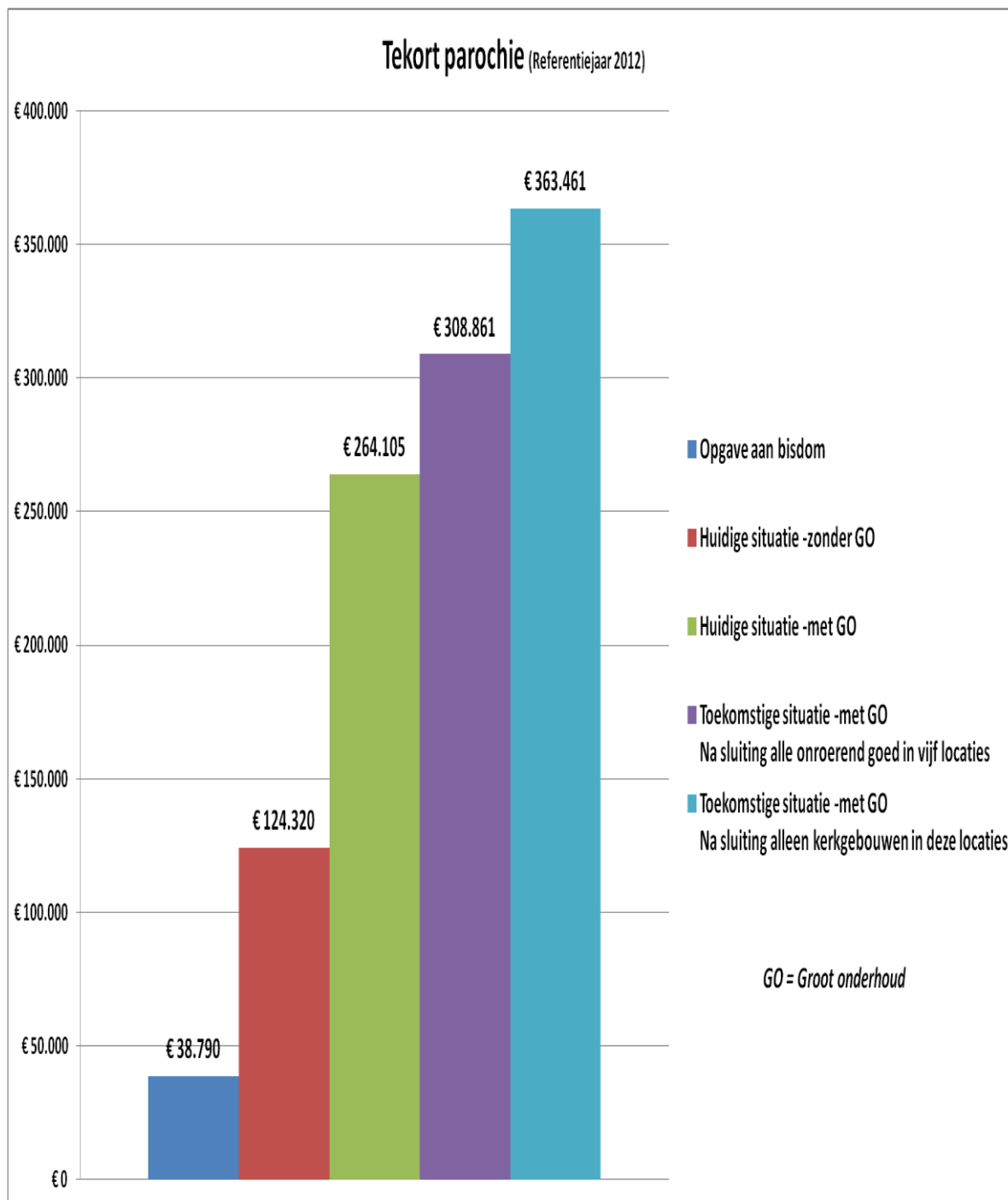
Toekomstige situatie

Het drietal bovengenoemde bedragen (vet gedrukt) voor het exploitatietekort van de parochie heeft betrekking op het **referentiejaar 2012**.

In de **toekomstige situatie** moet uiteraard steeds het groot onderhoud van de drie openblijvende kerkgebouwen worden opgenomen. En tevens zal een extra bedrag voor het dan bestaande achterstallig (groot) onderhoud van een paar jaar moeten worden verdisconteerd. Met dit laatste (onbekende) bedrag is hier nog geen rekening gehouden.

De resulterende tekorten in deze toekomstige situatie zijn reeds vermeld in de tabel in §1.

Alle vijf bedragen zijn grafisch weergegeven in onderstaande figuur.

3. Verdeling exploitatietekort parochie over de locaties

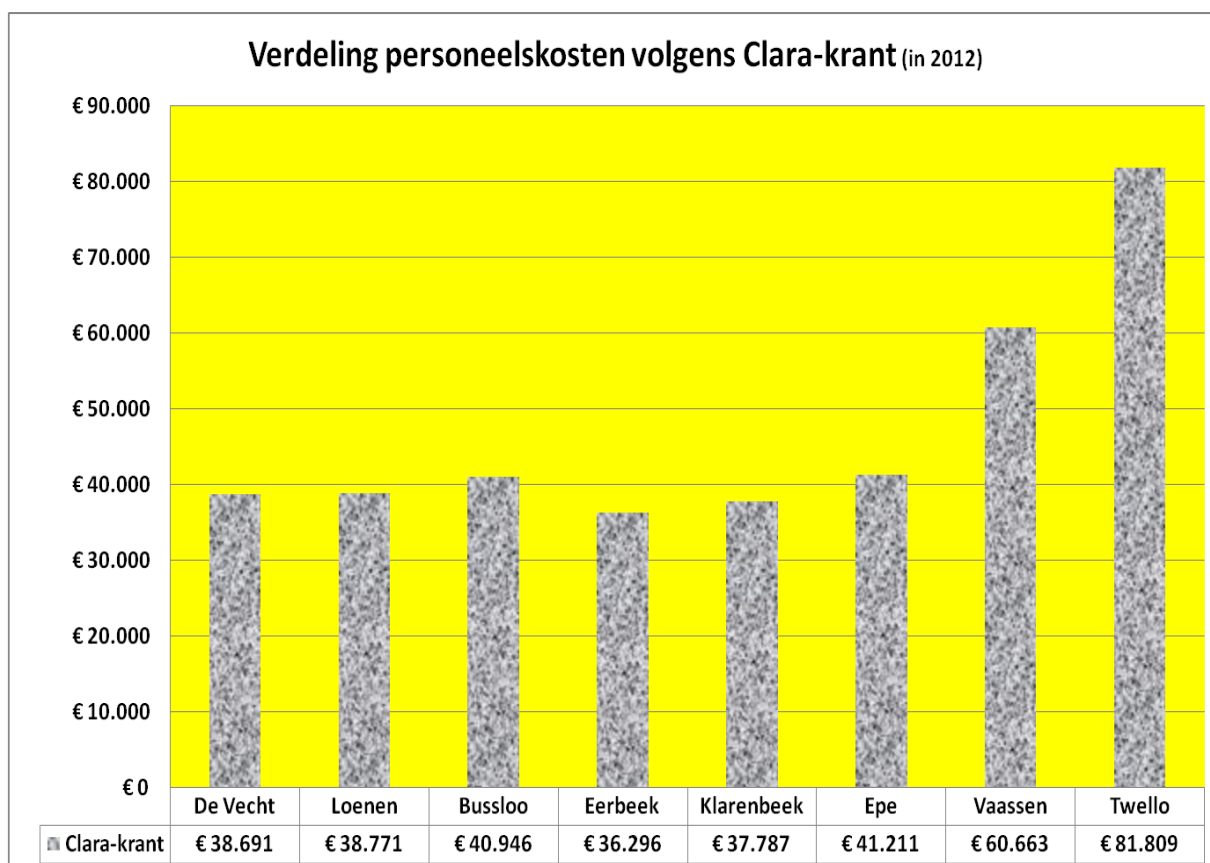
In de Clara-krant is ook een verdeling van de gemeenschappelijke (centrale) lasten en baten van de parochie over de verschillende locaties (kerken) opgenomen.

Er wordt echter totaal niet aangegeven hoe die verdeling tot stand is gekomen. De gepresenteerde verdeling blijkt bij nadere beschouwing hoogst misleidend te zijn !

Personeelskosten

Laten we, om te beginnen, eens kijken naar de **personeelskosten**, de grootste gemeenschappelijke kostenpost.

In onderstaande figuur valt meteen op dat bij vijf van de acht locaties een vrijwel gelijk bedrag van ongeveer €40.000 in rekening wordt gebracht, bij Vaassen ca. 50% meer en bij Twello ca. 100% meer.

Dit zou bv. betekenen dat De Vecht met 760 parochianen vrijwel evenveel moet bijdragen als Epe met 1.550 parochianen; m.a.w. een parochiaan in De Vecht zou aan het gemeenschappelijke personeel het dubbele moeten betalen van een parochiaan in Epe. En zo zou volgens deze verdeling een parochiaan in Loenen (810 parochianen) zelfs het drievoudige moeten betalen van een parochiaan in Twello (5.193 parochianen).

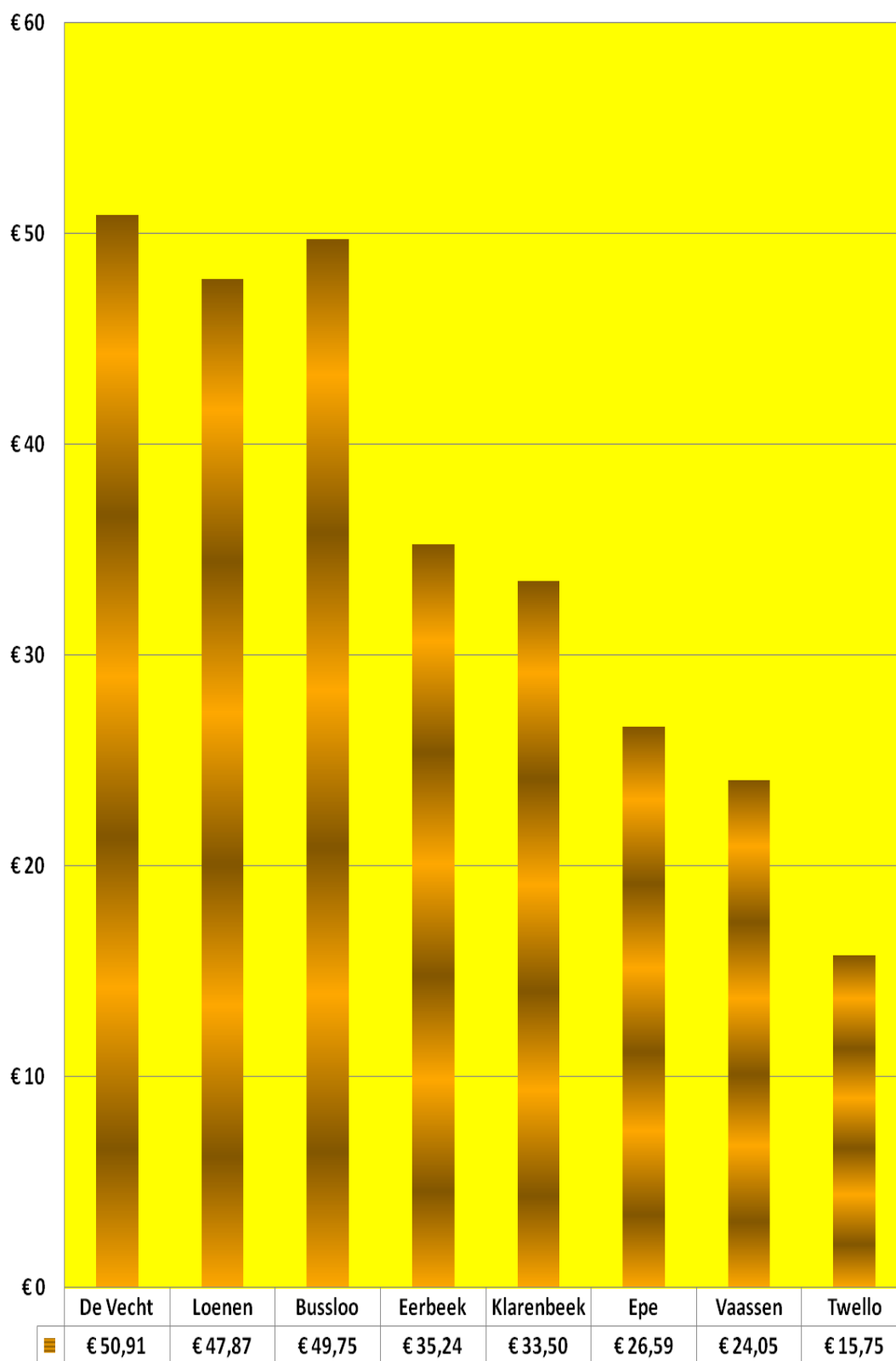
Dit kan uiteraard nooit de bedoeling zijn !

De meest faire manier om de personeelskosten van de parochie toe te rekenen aan elk van de acht locaties is naar draagkracht, d.w.z. **op basis van het aantal parochianen**. Met andere woorden: de bijdrage per parochiaan in de personeelskosten van de parochie zou in alle locaties hetzelfde moeten zijn.

Berekenen we deze bijdragen op basis van de verdeling in de Clara-krant (bovenstaande figuur), dan resulteren echter sterk uiteenlopende bedragen. De volgende grafiek toont de aldus berekende bijdragen voor elk van de acht locaties.

Bijdrage per parochiaan in totale personeelskosten (in 2012)

volgens Clara-krant

Exploitatietekort

Op een even ondoorzichtige wijze zijn kennelijk ook de andere gemeenschappelijke lasten en baten over de verschillende locaties verdeeld.

Dit leidt ertoe dat ook het totale exploitatietekort van €124.320 (zonder groot onderhoud) op een “wonderlijke” wijze over de locaties wordt verdeeld: alle locaties zouden (aanzienlijke) tekorten vertonen, behalve Twello !

Een faire verdeling van alle gemeenschappelijke lasten en baten over de locaties

Op basis van het aantal parochianen hebben wij niet alleen alle gemeenschappelijke lasten maar ook alle gemeenschappelijke baten toegerekend aan de acht locaties. Hierbij zijn niet inbegrepen de kosten van onroerend goed en de bijdragen van parochianen - waarvan de concrete waarden voor alle locaties afzonderlijk bekend zijn.

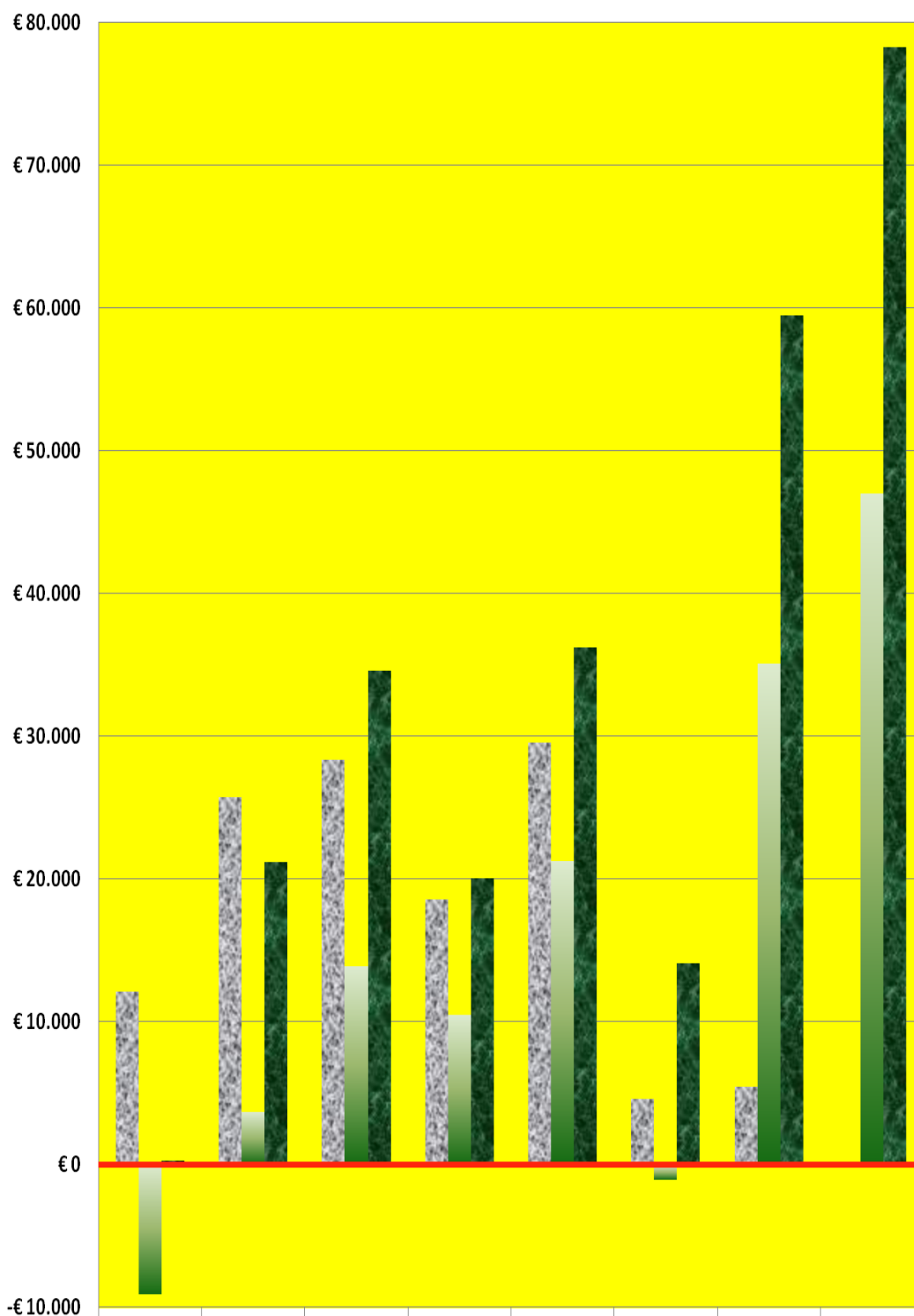
Op deze manier hebben wij de **tekorten** berekend voor alle acht locaties.

De resulterende tekorten zijn weergegeven in onderstaande grafiek, samen met de tekorten uit de Clara-krant. De verschillen zijn dermate groot dat wij de laatste als **hoogst misleidend** moeten betitelen !

Ter completering zijn tevens de tekorten **inclusief groot onderhoud (GO)** uitgezet.

*Intussen blijken de misleidende cijfers uit de Clara-krant helaas reeds door het **bisdom** te worden gehanteerd. Zo staat in het recente bisschoppelijke decreet voor de kerksluiting in Epe een tekort van ca. €5.000 vermeld, waar deze locatie (volgens onze berekening) een klein overschot had...*

Tekorten met en zonder groot onderhoud (in 2012)

	De Vecht	Loenen	Bussloo	Eerbeek	Klarenbeek	Epe	Vaassen	Twello
■ Clara-krant	€ 12.089	€ 25.718	€ 28.317	€ 18.544	€ 29.559	€ 4.615	€ 5.461	€ 17
■ Dit rapport	-€ 9.115	€ 3.674	€ 13.847	€ 10.497	€ 21.240	-€ 1.088	€ 35.084	€ 47.000
■ Dit rapport +GO	€ 278	€ 21.204	€ 34.565	€ 20.046	€ 36.235	€ 14.077	€ 59.465	€ 78.235

4. Oplossingen voor het exploitatietekort

Passende maatregelen

Zoals in §2 uiteengezet, heeft het PB een radicaal verkeerd spoor gevolgd bij het terugdringen van het exploitatietekort van de parochie. Het enig juiste spoor is om te bezuinigen op **uitgaven (A)** en extra **inkomsten** te genereren (**B**).

Het gaat hierbij uitdrukkelijk om **structurele** verbeteringen; er mag daarom geen rekening worden gehouden met incidentele baten en lasten, zoals eventuele inkomsten uit de verkoop van kerken.

Het PB wenst zich echter niet aan dit laatste te houden, getuige deze uitlating in de Clara-krant: *“Compensatie daarvoor kan gevonden worden in eventuele opbrengsten bij verkoop van kerkgebouwen.”*

A. Passende soberheid

In ons rapport *“Geen kerksluitingen bij passende soberheid”* is geschetst hoe door **PASSENDE SOBERHEID** reeds op korte termijn aanzienlijke structurele bezuinigingen zijn te realiseren.

1. Personeel

De personeelslasten ten bedrage van ca. €376.000 (in 2012) vormen de allergrootste uitgavenpost: 39% van de totale uitgaven.

Het **pastoraal personeel**, bestaande uit twee priesters en drie pastorale werkers, neemt twee derde van de totale personeelslasten voor zijn rekening.

Naast de twee aanwezige priesters lijkt één pastorale werker voor onze parochie voldoende. Een dergelijke formatie is in goede overeenstemming met de teams in andere parochies in ons bisdom (63 priesters en 108 pastorale werkers, verdeeld over 49 parochies).

Belangrijk is hierbij dat binnen onze parochie een verdere verschuiving van pastorale taken naar de geloofsgemeenschappen wordt gerealiseerd.

Uiteraard blijft voorop staan dat te allen tijde een redelijke pastorale zorg wordt gewaarborgd.

Maar we moeten wel durven te erkennen dat in vergelijking met de 48 overige parochies in het bisdom onze parochie erg ruim bedeed is met pastoraal personeel.

In het rapport worden ook verschillende opties aangegeven om te bezuinigen op de kosten van het **overig personeel**.

Nu de financiële nood zo hoog is gestegen, zal ook in deze personeelskosten drastisch dienen te worden gesneden. Hoe triest ook voor de betreffende medewerkers, bedrijfsmatig is zo'n maatregel onontkoombaar.

- Op de kosten van het administratief personeel (7 parttimers) kan zeker nog fors worden bezuinigd, met name door efficiënter werken en het inzetten van vrijwilligers.
- Ook de kosten van vrijwilligers kunnen aanzienlijk omlaag. Echte vrijwilligers dienen in principe niet te worden betaald. En voor zover onkostenvergoedingen redelijk zijn, dient hierbij een voor de verschillende locaties uniforme regeling te worden gehanteerd.

Onderstaande tabel geeft een **samenvatting** van de o.i. haalbare besparingen op de voor het jaar **2012** gespecificeerde personeelskosten.

A. Personeel in loondienst	Kosten (2012)	Besparing, in duizenden euro
Pastorale werkers (3)	€ 217.518	145
Administratief personeel (7)	€ 54.397	30
Pastoriepersoneel	€ 16.309	
Dirigent/organist	€ 7.759	
Totaal	€ 295.983	
B. Personeel niet in loondienst		
Pastoor*	€ 36.350	
Vrijwilligers	€ 37.038	20
Diversen	€ 6.801	
Totaal	€ 80.189	
Totaal	€ 376.172	195

*) De parochievicaris (tweede priester) Sebastian Gnanapragasam wordt door de Emmaüsparochie in Apeldoorn betaald.

2. Kosten van beheer, eredienst en pastoraat

Deze kosten van in totaal ca. €138.000 (in 2012) zijn goed voor 15% van de totale uitgaven.

In deze drie sectoren lijken de kosten van meerdere posten erg hoog; sommige wekken tevens de indruk van "creatief boekhouden". En een paar posten zouden best kunnen worden geschrapt, met name de post van niet minder dan €30.000 voor het parochieblad Clara.

In de huidige financiële nood is het volgens ons onverantwoord om zo'n luxe blad te blijven uitgeven. Bovendien vergt dit blad jaarlijks honderden uren van de pastorale werkers, wat ten koste gaat van meer urgente taken. En bovenal wordt dit blad volgens veler ervaringen zo slecht gelezen dat de effectiviteit in geen verhouding staat tot de kosten.

Daarentegen voorzien de lokale blaadjes duidelijk in een behoefte, en worden dan ook gretig gelezen. Via deze blaadjes wordt snel en frequent actuele informatie - toegesneden op de lokale geloofsgemeenschap - door slagvaardige vrijwilligers onder de parochianen verspreid. Door de zelfwerkzaamheid van vele vrijwilligers kosten deze blaadjes vrijwel niets. En in tegenstelling tot het parochieblad Clara stralen deze eenvoudige blaadjes een passende soberheid uit - zoals in deze tijd is geboden.

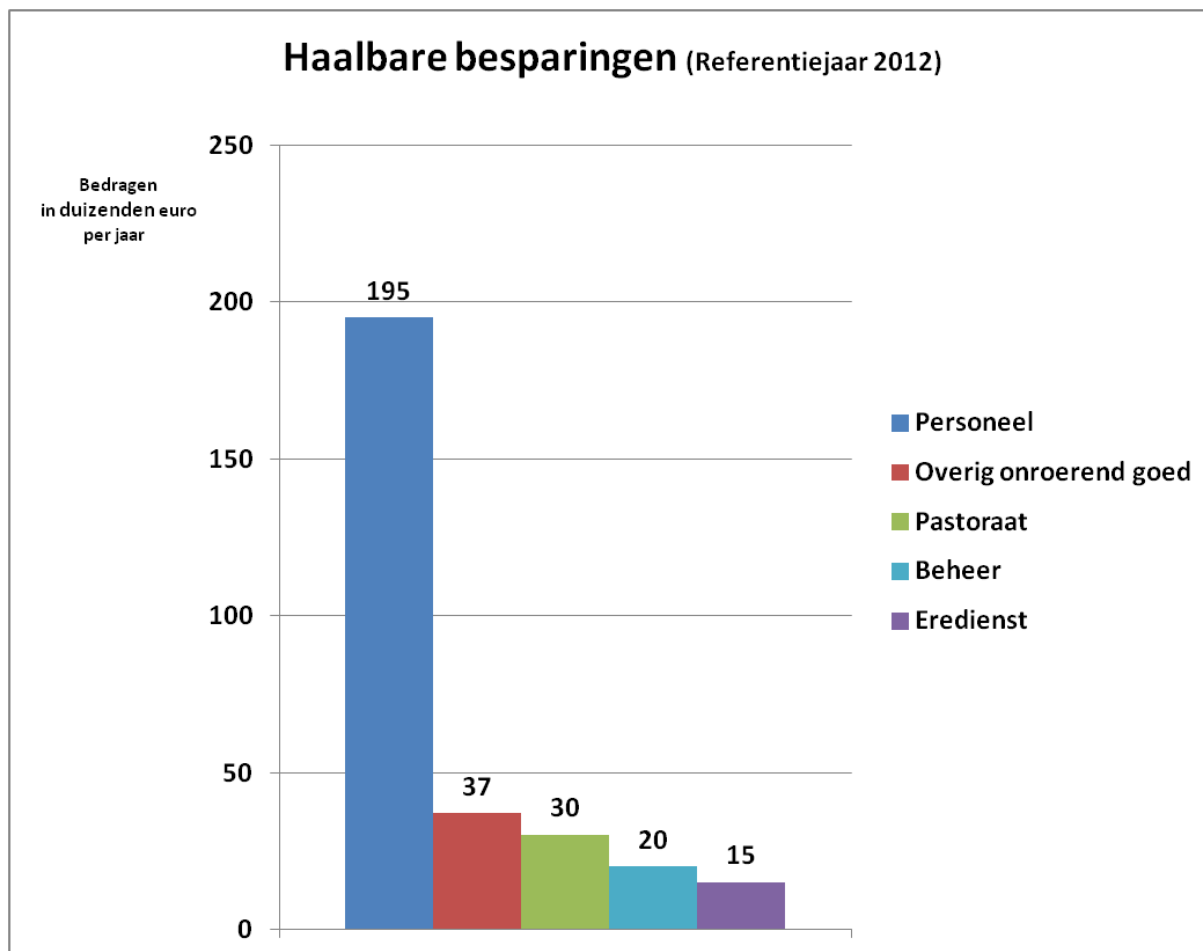
De haalbare besparingen op beheer, eredienst en pastoraat bedragen naar onze schatting resp. €20.000, €15.000 en €30.000.

3. Kerkgebouwen en overig onroerend goed

Deze kosten ten bedrage van ca. €350.000 (in 2012) vormen 36% van de totale uitgaven.

- Om de **exploitatiekosten van kerkgebouwen te verminderen** kunnen we denken aan **duurzaamheidsmaatregelen** als toepassing van zonnepanelen en betere isolatie. In Loenen is onlangs een zonnepanelenproject gestart, waarvoor een hoge subsidie van de EU kan worden binnengehaald.
- Het "**overig onroerend goed**" (anders dan de kerkgebouwen) zorgt voor een nadelig verschil tussen exploitatiekosten en opbrengsten van ca. € 37.000. Om dit verschil om te buigen dient dit overig onroerend goed beter te worden geëxploiteerd dan wel te worden afgestoten.

Onderstaande figuur geeft een **overzicht** van de volgens ons haalbare besparingen, ten bedrage van in totaal **€297.000**.

B. Extra inkomsten genereren

Via de actie **Kerkbalans** worden in alle locaties aanzienlijke sommen geld ingezameld. Voor de hele parochie is de gemiddelde opbrengst 21 euro per parochiaan (in 2011), waar het gemiddelde voor heel Nederland 14 euro bedraagt.

Daarnaast vormen collectes, donaties, legaten e.d. een belangrijke bron van inkomsten.

Tezamen zorgen alle bijdragen van de parochianen voor liefst 68% van de totale inkomsten van onze parochie (voor heel Nederland is dit ca. 50%).

Verder kunnen de locaties velerlei vormen van **fondsenwerving** ontplooiën door activiteiten als een rommelmarkt. Ook door het organiseren van evenementen als concerten en sportwedstrijden kunnen flinke extra inkomsten worden verkregen.

Bovendien is het uitermate lonend om optimaal gebruik te maken van geldende **subsidieregelingen**.

Zoals beschreven in het rapport *“Locatie Loenen-Eerbeek in beeld”* [Referentie 2], weet de locatie Loenen-Eerbeek op voorbeeldige wijze gebruik te maken van dergelijke mogelijkheden. Zo levert de rommelmarkt (Pleinmarkt, afwisselend gehouden in Loenen en Eerbeek) jaarlijks een bedrag op van ca. €10.000.

Een uitstekende mogelijkheid om extra inkomsten te genereren bestaat in een **aanpassing van het kerkgebouw**, waarbij de kerkruimte wordt verkleind en een ontmoetingsruimte wordt gecreëerd.

Een dergelijke aanpassing werd in Eerbeek al in 1986 gerealiseerd (zie Appendix) !

5. Volgende stappen ?

Het zittende PB heeft nog maar een paar maanden geleden verklaard: **“Oplossingen voor het financieel probleem zijn er niet...”** (sic).

In de vorige paragraaf zijn echter legio concrete opties opgenomen om het alsmaar oplopende exploitatietekort van de parochie op een **structurele** wijze weg te werken: enerzijds door realistische **bezuinigingen** door te voeren - en anderzijds door **extra inkomsten** te genereren.

Uit deze opties zou het PB zelf de nodige keuzes kunnen maken.

Het PB heeft tot dusverre helaas niets willen doen met de aangereikte mogelijkheden. Dit lijkt ons een onverantwoorde houding in het licht van de volgende zekerheid:

Ook al worden er vijf kerken gesloten, dan nog zal er **jaarlijks een tekort van ruim drie ton moeten worden weggewerkt.**

Personeel

Al vlak na de fusie (1 jan. 2010) heeft het PB besloten om in elk geval het **pastoraal team** in stand te houden.

Maar in het huidige tijdsgewricht zou ook van het pastoraal personeel mogen worden verwacht om mee te gaan in een gigantische bezuiningsoperatie die structureel **ruim drie ton** zal moeten opleveren. Met twee pastorale werkers minder zou men van dit bedrag al bijna de helft kunnen realiseren.

We zouden moeten leren omgaan met de omstandigheid dat een priester of pastoraal werker niet elk weekend in iedere kerk zijn opwachting kan maken. Ook leken kunnen hier een rol spelen en voorgaan.

In overeenstemming met de ook door Paus Franciscus uitgedragen **passende soberheid** zullen we moeten roeien met de riemen die we hebben.

Voor het PB is inkrimping van het pastoraal personeel tot nog toe helaas onbespreekbaar. Kennelijk wil men **alle personeel** vasthouden - **zelfs na sluiting van vijf van de acht kerken**. Dit getuigt van weinig realiteitszin... wél van de onwil om de tering naar de nering te zetten.

Wij hebben het PB erop gewezen hoe het bisdom zelf, met de komst van Mgr.Eijk, het personeelsprobleem heeft aangepakt: het personeelsbestand werd in korte tijd teruggebracht van ruim 100 naar 35 medewerkers.

Standpunt PB

Ons hele rapport **“Geen kerksluitingen bij passende soberheid”** wordt in het parochieblad afgedaan met één enkel zinnetje: *“Het tweede rapport pleit voor openhouden van alle kerken en afbouw van het team tot twee pastores, en alle betaalde krachten.”* En in een latere brief durft de pastoor zelfs te stellen: *“...uw pleidooi om de pastorale begeleiding terug te brengen tot minder dan één pastor...”*

Elders wordt het rapport terzijde geschoven met het argument dat het PB *“andere uitgangspunten”* heeft, dan wel zich niet herkent in *“meerdere aannames”*.

Maar geen woord over de funeste effecten van kerksluitingen, geen woord over het genereren van extra inkomsten, geen woord over overige bezuinigingen - alleen maar verdraaide informatie over bezuinigingen op (pastoraal) personeel...

Waarbij ons bovendien wordt verweten dat wij de pastorale zorg tot een ontoelaatbaar niveau zouden willen uitkleden !

Kortom, van ons rapport wordt een gevaarlijke karikatuur gemaakt. Maar intussen wordt er geen enkele zinvolle maatregel getroffen - ook al blijft zo jaarlijks ruim drie ton verloren gaan...

6. Vitaliteit locaties

De vitaliteit (levenskracht, energie, levensvatbaarheid) van een locatie is een veelomvattend maar ook nogal diffuus begrip.

Het bisdom Rotterdam heeft enige jaren geleden de nota "De vitale parochie" [Referentie 3] gepubliceerd waarin dit begrip grondig is uiteengezet. Tevens worden criteria aangereikt om de vitaliteit van een locatie (of parochie) in kaart te brengen.

Aan deze nota ontleen wij een aantal uitspraken:

Om parochie te kunnen zijn, zal ook de geloofsgemeenschap de nodige inspanningen moeten verrichten. Een belangrijke vraag hierbij is: "Hoe groot moet de gemeenschap zijn en welke participatie is er nodig om deze inspanningen te kunnen blijven leveren? Anders gezegd: hoe groot moet het zelfdragend vermogen van een parochie zijn?"

De genoemde inspanningen vragen veel inzet van de gelovigen en met name van hen die zich als vrijwilligers inzetten voor de parochie. Dankzij hen krijgt de gemeenschap haar **vitaliteit** en ontwikkelt het zelfdragend vermogen van de parochie zich..."

Om de vitaliteit van onze locaties te benaderen zullen we een drietal criteria benutten.
(Volgens de richtlijnen in de nota "De vitale parochie")

1. Het percentage deelnemers aan Eucharistievieringen

De Eucharistie wordt gezien als "hart en bron" van de geloofsgemeenschap.

Als zeer belangrijk criterium voor vitaliteit geldt daarom: het **deel** van de parochianen dat nog regelmatig deelneemt aan de Eucharistievieringen.

Bijgaande grafiek bevat het percentage kerkgangers (in 2012) in vergelijking met het aantal parochianen per locatie.

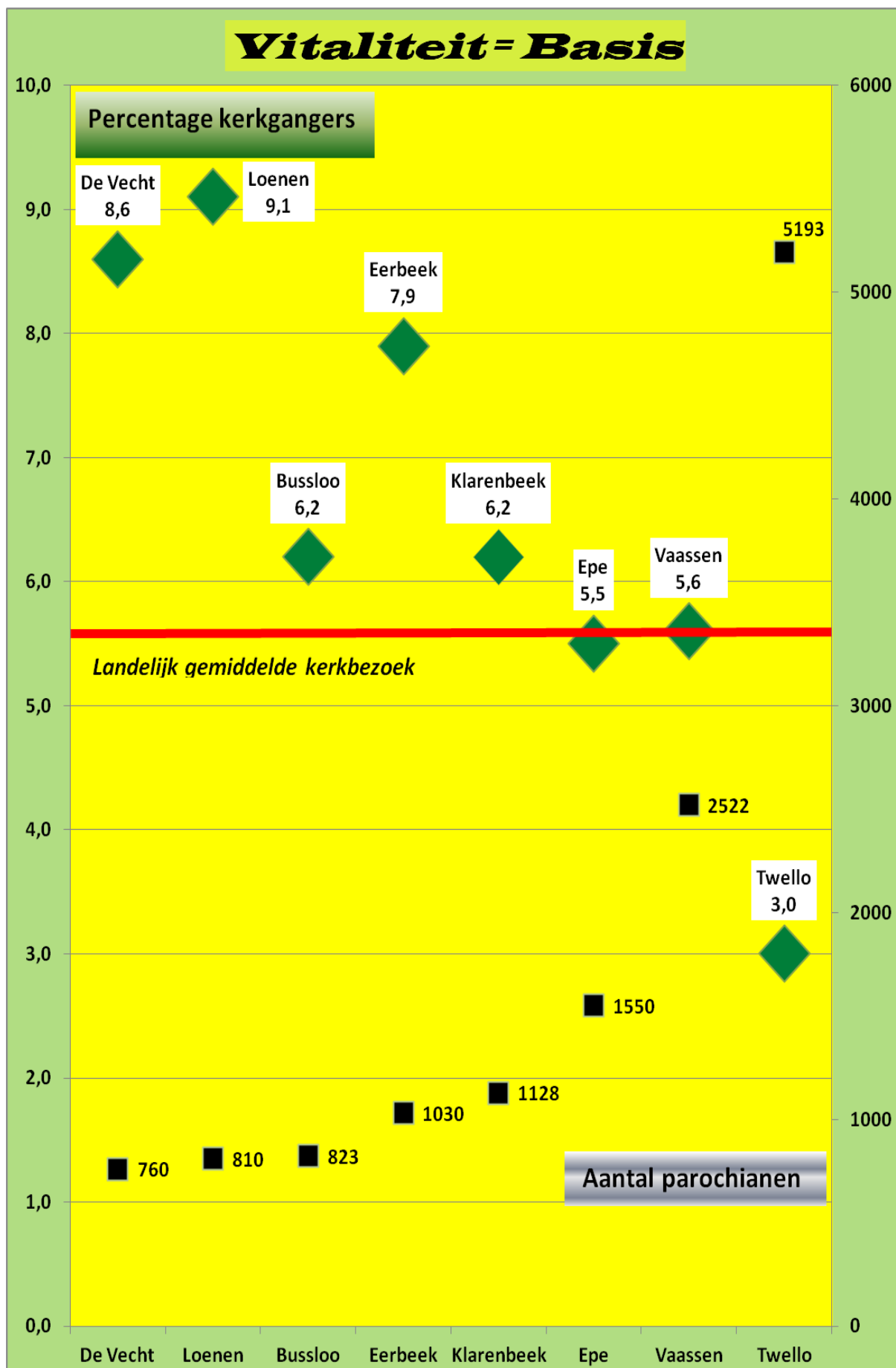
De trend is duidelijk: de kleinere locaties kunnen bogen op een relatief hoog kerkbezoek - maar voor de veruit grootste locatie Twello wordt het beeld ontluisterend !

Ter vergelijking: het gemiddelde percentage kerkgangers in heel Nederland bedraagt 5,6% (cijfers Kaski over 2012).

In absolute aantallen luiden de cijfers als volgt:

De Vecht	Loenen	Bussloo	Eerbeek	Klarenbeek	Epe	Vaassen	Twello
65	74	51	81	70	86	142	153

Ondanks alle sombere geluiden mogen de kerken in de kleinere dorpen van onze parochie zich nog altijd verheugen in een – ook in absolute zin - redelijk aantal bezoekers. Ook dit is een sterk argument om deze kerken niet te sluiten.

2. Ook de financiële ondersteuning door de parochianen is een waardevol criterium.

In alle locaties worden met de actie Kerkbalans aanzienlijke sommen geld ingezameld. Voor de hele parochie is de gemiddelde opbrengst 21 euro per parochiaan (in 2011). Met uitzondering van Twello en Vaassen zitten alle locaties boven dit gemiddelde, met bedragen tussen 21 en 30 euro.

Ter vergelijking: het gemiddelde voor heel Nederland bedraagt 14 euro (cijfers Kaski over 2011).

Daarnaast vormen collectes, donaties, legaten e.d. een belangrijke bron van inkomsten.

Tezamen zorgen alle bijdragen van de parochianen voor 68% van de totale inkomsten van de parochie (voor heel Nederland is dit ca. 50%).

3. Letterlijk van vitaal belang zijn de activiteiten van vrijwilligers.

Wij willen graag herhalen: het is dankzij vrijwilligers dat een geloofsgemeenschap haar vitaliteit en zelfdragend vermogen ontwikkelt.

Met name de uitvoering van pastorale taken als **diaconie**, catechese, liturgie en gemeenschapsopbouw steunt in hoge mate op vrijwilligers. Maar ook zijn het juist vrijwilligers die velerlei activiteiten ontplooiën op het gebied van onderhoud, herstel en verzorging; alsmede op het gebied van bestuur, administratie, financiën en fondsenwerving.

Het is daarom des te betreurenswaardiger dat het PB nooit betrouwbare gegevens heeft verzameld over de activiteiten van vrijwilligers in de diverse locaties.

Alleen de locatie Loenen-Eerbeek heeft in haar rapport "*Locatie Loenen-Eerbeek in beeld*" een gedetailleerd overzicht gegeven van de vrijwilligers en hun taken. Liefst 153 vrijwilligers, van wie ruim een kwart jonger is dan 60 jaar, bestrijken hier het gehele veld van activiteiten.

7. Kerksluitingen niet nodig in deze parochie

De R.K.Kerk in Nederland kampt al jaren met een **tekort aan mensen en middelen**. Als antwoord op het toenemend priestertekort, de leeglopende kerken en de financiële problemen, zijn de bisdommen gaan reorganiseren. Parochies worden op grote schaal samengevoegd - en kerken worden gesloten. Samenwerking en fusie zijn geboden om zo veel mogelijk geloofsgemeenschappen te laten overleven. Maar **kerksluitingen** worden o.i. nogal eens te gemakkelijk doorgevoerd, vooral op het platteland.

Natuurlijk rest er weinig anders dan een kerk te sluiten wanneer deze door nog maar een handvol gelovigen wordt bezocht. En in een stedelijke omgeving is er al gauw een goed alternatief omdat er "om de hoek" een andere kerk staat. Bovendien is hier veelal sprake van minder hechte gemeenschappen, met minder binding aan een bepaald kerkgebouw.

Maar op het **platteland** gaat het meestal niet zozeer om de kerkgebouwen op zichzelf maar om de hiermee onlosmakelijk verbonden, **hechte en vitale geloofsgemeenschappen**. Hier is immers in het algemeen de sociale cohesie heel sterk en omvat de gezamenlijke zin in het dorp veel meer dan alleen de gelovigen van de locatie.

Verschillende bisschoppen staan dan ook op de bres voor zulke lokale geloofsgemeenschappen. Zij spreken zich uit in bewoordingen als: "*geen kerken sluiten in dorpen*" en "*een dorpskerk hoort bij een dorp*"...

"Kerkgangers zijn overwegend vergrijsd; er komen nog maar weinig kinderen; een aflopende zaak."

Dit soort pessimistische uitlatingen horen we nogal eens om ons heen.

Niemand weet wat de toekomst brengen zal. Maar zulke negatieve geluiden mogen toch geen reden zijn om ons helemaal aan een **doemscenario** over te geven ?

Volgens onze ervaringen wordt zo'n doemscenario helaas al te gemakkelijk opgeroepen ter rechtvaardiging van kerksluitingen.

Kerksluitingen op het platteland leiden in het algemeen tot het **onherstelbare verlies van hechte en vitale geloofsgemeenschappen**.

Geloofsgemeenschappen die van hun eigen kerk worden beroofd, voelen zich gediscrimineerd: waarom zij wél en de buren niet ?

Maar nog erger: zij voelen zich door de Kerk in de steek gelaten - en zelfs verstoten...

Een dergelijk verlies is o.i. een **onaanvaardbaar hoge prijs** voor het op grote schaal "saneren" via kerksluitingen.

In onze parochie zijn de gelovigen door het PB volledig op het verkeerde been gezet. De parochianen is consequent voorgehouden dat kerksluitingen onvermijdelijk zouden zijn om als parochie te kunnen overleven. Het op informatieavonden en hoorzittingen overduidelijk gedemonstreerde massale verzet tegen sluitingen is mede hierdoor grotendeels de kop ingedrukt.

Hoe het ook zij, in het hele besluitvormingsproces zijn de belangen van de parochianen nauwelijks meegewogen. Het motto "**Het doel heiligt de middelen**" was kennelijk allesoverheersend.

Elders mogen kerksluitingen wellicht onvermijdelijk zijn, in onze parochie is het duidelijk geworden dat kerksluitingen op zichzelf niet bijdragen aan het **structureel** oplossen van het exploitatietekort - het tegendeel is het geval !

Bovendien hebben wij aangetoond dat met **passende maatregelen** een (ook financieel) gezonde situatie in de gehele parochie kan worden gerealiseerd. Wij hebben mogen ervaren dat juist de parochianen van de vijf bedreigde kerken bij openhouden extra geprikkeld zullen worden om hun eigen kerk financieel overeind te houden en zich in te zetten om creatieve oplossingen te vinden (met name fondsenwerving).

Naar onze overtuiging is het dan ook alleszins verantwoord om in onze parochie **alle** kerken open te houden. In het bijzonder willen wij een pleidooi houden voor de unieke positie van **Eerbeek**, waar het kerkgebouw bestaat uit een (verkleinde) kerkruimte en een bruisende ontmoetingsruimte.

Zekerheden zijn er niet, maar **zolang de lokale geloofsgemeenschappen voldoende vitaal blijken te zijn en - met name - financieel voldoende blijven bijdragen aan het instandhouden van hun kerk, is er naar onze mening geen doorslaggevende reden om deze te sluiten.**

Epiloog

Bij het bisdom bestaat kennelijk de vrees dat bij het niet tijdig sluiten van kerken zó sterk zal worden ingeteerd op het vermogen dat men op middellange termijn op een financieel debacle zal afstevenen. Een dergelijk gevaar bestaat - voor zover ons bekend - inderdaad in een aantal parochies. Maar voor onze parochie is de financiële situatie in feite aanzienlijk gunstiger - mits de omschreven **passende maatregelen** worden gerealiseerd.

Wij hebben aangetoond dat in onze parochie kerksluitingen averechts zullen werken. In de praktijk zal daarom zo'n als preventief bedoelde maatregel juist tot een versnelde neergang leiden.

Overigens zien wij in het met kerksluitingen gepaard gaande opdrogen van de inkomensstroom (parochianenbijdragen) een parallel met een klassieke misvatting uit het bedrijfsleven: het zó rigoureus snijden in de kosten dat de klanten verdwijnen, en er reorganisatie op reorganisatie volgt - met zelden een goede afloop.

Als afsluiting mogen wij refereren aan een tweetal uitspraken van **Paus Franciscus**:

- ❖ *“Er ontstaat een probleem als een parochie geen eigen leven heeft en opgeslokt en vernietigd wordt door een overkoepelende structuur. Een parochiegemeenschap leeft van het gevoel van saamhorigheid. De plaatselijke geloofsgemeenschap helpt ons om te zorgen voor onze broers en zussen. Zij zetten onze religieuze overtuiging om in daden.”*
- ❖ *“Ik wil doorgaan op de tendens om terug te keren naar kleine gemeenschappen. Het christendom was in oorsprong een kleine, dicht bij elkaar wonende gemeenschap. Na de eerste toespraak van Petrus lieten zich tweeduizend mensen dopen, en die begonnen zich te organiseren in kleine gemeenschappen.”*

GÉÉN DICHTGESLAGEN (KERK)DEUREN

WÉL EEN OPEN DIALOOG

Appendix:

De unieke positie van Eerbeek

Als betrokken parochianen uit Eerbeek zijn wij uiteraard bijzonder begaan met het lot van de H.Geestkerk in Eerbeek. Wij willen graag een extra pleidooi houden voor het behoud van deze kerk. Maar niet zozeer vanwege het subjectieve gegeven dat wij zelf tot de betrokken geloofsgemeenschap behoren, maar vanwege een **uniek pluspunt** van deze kerk.

Als **enige** van de acht kerken in onze parochie is de kerk in Eerbeek een **combi-kerk: een combinatie van een kerkelijke en een wereldlijke (profane) ruimte.**

Na 1945 is het aantal katholieken in Eerbeek (papierindustrie) zo sterk gegroeid dat zij een eigen kerk hebben gebouwd. Zo ontstond de H.Geestkerk, een sober maar doelmatig gebouw uit 1963, dat in 1986 werd gerenoveerd en gesplitst in een kerkelijke ruimte (voor 200 kerkgangers) en een multifunctionele ontmoetingsruimte (later genoemd het Pater Dekkerhuis).

Deze ontmoetingsruimte wordt gebruikt voor velerlei activiteiten: maatschappelijk, cultureel en zakelijk. Dit bruisende centrum speelt hiermee een belangrijke rol binnen de Eerbeekse geloofsgemeenschap maar tevens binnen de Eerbeekse gemeenschap in brede zin. Er is in feite geen vergelijkbare ruimte in het hele dorp.

De exploitatie van deze ontmoetingsruimte levert aanzienlijke bedragen op, die met name worden gebruikt voor onderhouds- en renovatieprojecten ten behoeve van de kerk. Zo is er in 2009 nog een bedrag van bijna €25.000 beschikbaar gesteld voor een ingrijpende aanpassing.

Sinds de bouw van de H.Geestkerk is Eerbeek organisatorisch als één locatie met Loenen behandeld. Administratief en financieel is Eerbeek echter steeds zelfstandig gebleven. En ook heeft het het vele jaren lang een eigen pastoor gehad.

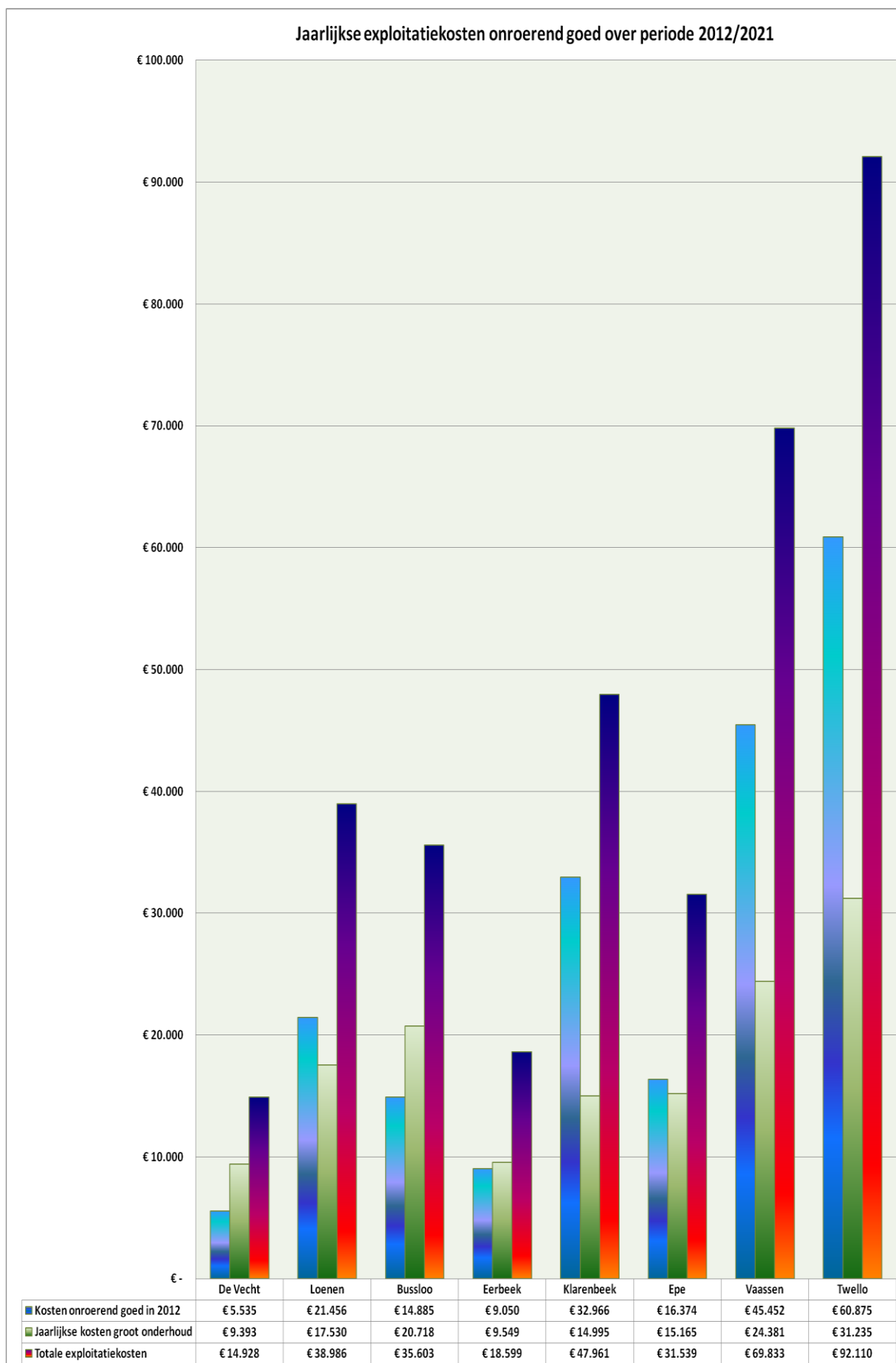
Er bestaat weliswaar een goede samenwerking met Loenen, met name bij het vrijwilligerswerk, maar de twee geloofsgemeenschappen zijn altijd scherp gescheiden gebleven: zij verschillen dan ook radicaal van karakter. Zij hebben beide hun eigen identiteit behouden. Terwijl van oudsher Loenen meer agrarisch is gericht, is Eerbeek meer industrieel georiënteerd. In aantal parochianen heeft Eerbeek intussen Loenen overvleugeld.

De katholieken in Eerbeek vormen een hechte en vitale gemeenschap. Wij hebben de overtuiging gekregen dat deze geloofsgemeenschap dermate gemotiveerd is dat zij bij openhouden van haar kerk ervoor zal zorgen dat de financiële bijdragen ten minste op peil zullen blijven.

- De hoge vitaliteit wordt o.m. weerspiegeld in het relatief hoge percentage kerkgangers (zie de grafiek in §6).
- De Eerbeekse geloofsgemeenschap telt een groot aantal vrijwilligers: samen met Loenen liefst 153, van wie ruim een kwart jonger is dan 60 jaar. Zoals nader beschreven in het rapport "Locatie Loenen-Eerbeek in beeld", bestrijken deze vrijwilligers het gehele veld van activiteiten.
- Er zijn meerdere ervaren voorgangers beschikbaar.
- Een bijzonder pluspunt is dat in Eerbeek relatief veel hoogopgeleide parochianen met velerlei disciplines zich inzetten voor de geloofsgemeenschap. Zij hebben o.m. een vijftal omvangrijke rapporten geproduceerd, voor de totale parochie en specifiek voor de locatie Loenen-Eerbeek.
- De Eerbeekse kerk heeft een streekfunctie: zij krijgt ook kerkgangers uit het "achterland": Dieren, Laag-Soeren en Brummen. Verder trekt zij flink wat bezoekers van de vakantieparken.
- Zoals te verwachten bij een kleine kerk, zijn de exploitatiekosten relatief laag. Dit wordt aangegeven in bijgaande grafiek.
- Samenhangend met deze lage exploitatiekosten, blijkt het openhouden van deze kerk – naast die in Twello, Vaassen en Loenen - ook nog een positief effect te hebben op de financiële huishouding van de parochie als geheel, zoals geïllustreerd in onderstaande tabel.

Deze tabel toont de tekorten voor de bestaande situatie (waarin alle acht kerken nog open zijn), de nieuwe situatie waarin de kerken van Twello, Vaassen en Loenen openblijven, en de situatie waarin naast deze drie tevens de kerk van Eerbeek openblijft. Overigens is in de laatste situatie nog geen rekening gehouden met de extra eigen middelen die zullen worden ingebracht vanuit de exploitatie van de ontmoetingsruimte.

Financiën 2012	Huidige situatie	Toekomstige situaties	
		Twello-Vaassen-Loenen	Inclusief Eerbeek
Lasten			
Kosten personeel	€ 376.172	€ 376.172	€ 376.172
Kosten onroerend goed	€ 349.559	€ 200.929	€ 219.528
Verplichte en vrijwillige bijdragen	€ 86.519	€ 86.519	€ 86.519
Overige kosten	€ 147.707	€ 147.707	€ 147.707
Totaal	€ 959.957	€ 811.327	€ 829.926
Baten			
Bijdragen parochianen	€ 477.024	€ 283.638	€ 311.383
Overige baten	€ 218.828	€ 218.828	€ 218.828
Totaal	€ 695.852	€ 502.466	€ 530.211
Tekort	€ 264.105	€ 308.861	€ 299.715

Referenties

1. *“Geen kerksluitingen bij passende soberheid”*

<http://www.franciscusenclara.com/bestanden/loenen-eerbeek/webmaster/documenten/rapport-kerksluitingen.pdf>

2. *“Locatie Loenen-Eerbeek in beeld”*

<http://www.franciscusenclara.com/bestanden/loenen-eerbeek/webmaster/documenten/rapport-loc-loenen-eerbeek.pdf>

3. *“De vitale parochie”*

www.bisdomrotterdam.nl/algemeen/beleid/.../de_vitale_parochie.pdf